

sätt visar vikten av skillingtrycken i deras egen samtid och varför de är en angelägen genre att studera närmare. Innehållet i visorna kan avslöja mycket om dåtidens sätt att betrakta brott och straff, funktionsnedsättningar och ekonomisk utsatthet. Även om skillingtrycken försvann under 1900-talets första decennier, pekar Strand på att de fortfarande på många sätt lever vidare, i form av parodier på en äldre vistradition.

Boken följer ett tydligt mönster och ungefär samma vinklingar återkommer och upprepas i de tre delstudierna. Strand har även studerat levnadsödena bakom några utvalda visor, och några har väckt större intresse än andra. Ett av dessa utgörs av historien om den 22-åriga Anna Maria Åhrman, som med tiden bytte könsidentitet, blev Anders Magnus och ingick äktenskap med den två år yngre Fredrica Lundmark, ett brott som en tid efter bröllopet uppdagades. Strand beskriver turerna kring målet och hur informationen om vad som hänt vandrat mellan tidningar och visor och vidare till allmänheten.

Karin Strand fångar skickligt skillingtryckens väsen genom sina tre delstudier. Beskrivningarna av individernas levnadsöden är medryckande och gör kopplingen till visorna som nyhetsförmedlare tydlig. Det är en imponerande kunskap om deras tillkomst, användning och trädning som hon besitter och med en entusiasm som är smittande visar hon på vad populärkulturen, i det här fallet litteraturen för massorna, kan lära oss om den tidens samhälle.

Stockholms universitet

MARIE STEINRUD

Thomas Sörensen, *Amerikanska inbördeskriget 1861–1865* (Lund: Historiska Media 2016). 352 s.

Tidigt under morgonen den 12 april 1861 öppnade batterierna i Charlestons hamn eld mot den federala befästningen Fort Sumter. Med beskjutningen, som skulle fortgå under de kommande 34 timmarna, startade det oerhört blodiga krig som – mer än någon annan väpnad konflikt – har präglat den amerikanska samhällsutvecklingen. Kriget ledde till emancipationen av omkring fyra miljoner slavar och en betydande konsolidering av federalmakten. Fler amerikaner dog under inbördeskriget än under USA:s alla andra krig sammantagna. Mot bakgrund av krigets genomgripande konsekvenser är det bestående intresset lätt att förstå. Historiker räknar med att det finns omkring 60 000 böcker som behandlar någon aspekt av kriget. Antalet studier på svenska är dock betydligt mer begränsat. Alf Åberg, Roger Kvist och

Åke Sandström har behandlat svenska migranters erfarenheter av kriget, men det enda tidigare översiktsverket är Göran Rystads *Den bittra fejden: Nordamerikanska inbördeskriget* (2000).

Thomas Sörensen, lektor vid högskolan i Kristianstad, följer i flera avseenden Rystads mall. Båda författarna erbjuder en väsentligen kronologisk översikt över konflikten – dess orsaker, förlopp och konsekvenser. Båda ägnar betydande utrymme åt slagfält, militära ledare och truppörelser. I likhet med Rystad använder sig Sörensen av kortare personskisser för att skapa närvaro och driva berättelsen framåt. Flera av de som skymtar förbi är välkända figurer i den amerikanska historien: den militante slaverimotståndaren John Brown; unionsofficerarna Ulysses S. Grant och William Tecumseh Sherman; sydstatsmilitärerna Thomas "Stonewall" Jackson, Robert E. Lee och Jeb Stuart; Abraham Lincoln, förstås, liksom dennes baneman skådespelaren John Wilkes Booth. Vissa utvecklingar – exempelvis om Jackson och dennes originella idéer om kost (tydligt tappade han all styrka i högerbenet av att äta peppar) – lättar upp en annars dyster historia, och i flera fall använder Sörensen skickligt personporträtten som vinjetter för analyser av ett större skeende. Äventyraren Chatham Roberdeau Wheats karriär, exempelvis, ger en intressant inblick i rekryteringen av soldater.

Boken har flera förtjänster, bland annat den initierade diskussionen kring det samtida USA:s något egendomliga militära organisation. Vid krigsutbrottet samexisterade reguljära stridskrafter med diverse folkmiliser och volontärmiliser, beväpnade grupper med mer eller mindre väl definierade skyldigheter och lojaliteter. Genomgången av flaggornas tillkomst, utveckling och symboliska sprängkraft är intressant läsning, inte minst mot bakgrund av de fortfarande aktuella konflikterna kring rebellflaggan, även exempelvis de kortare utvecklingarna om krigets konsekvenser för indiannationerna samt framställningen av kriget i populärkulturen. Författaren, vars tidigare forskning fokuserat på husarregementena, skriver levande om de stora slagen; utskrivningsupploppet i New York City i juli 1863; den blodiga "March to the Sea", då Shermans trupper skövlade allt i sin väg; liksom Lincolns ödesdigra besök vid Ford's Theatre. Texten innehåller dock en del onödiga inkonsekvenser. George McClellan, en man som redan samtida observatörer avfärdade som vek och velig, var, enligt Sörensen, influerad av Antoine-Henri Jomini, en teoretiker som betonade "inre linjer, defensiv krigföring och utmanövrerande av fienden". Alla kadetter vid West Point, skriver Sörensen, var "skolade i dessa tankegångar" (s. 113). Några sidor senare, i ett resonemang kring sydstatsgeneralen Robert E. Lees aggressiva krigföring och benägenhet att ta risker, noterar dock författaren att även Lee var vid West Point, men betonar nu att utbildningen där "tog avstånd från försvarskrig" (s. 157). I porträttet av Lee upprepar Sörensen bilden av

sydstatsgeneralen som "en lysande fältherre" och "älskad och till och med dyrkad av många av sina soldater" (s. 154) för att något senare notera Lees enorma problem med desertörer och argumentera att dennes "olycksdiga krigföring" (s. 157) i hög grad bidrog till Dixies militära kollaps. Sörensen rör sig ofta skickligt mellan de stora skeendena och de små detaljerna, men stundtals blir utsagorna alltför svepande. "Det amerikanska inbördeskriget är en av världshistoriens större militära konflikter, som präglats av allra mest kaos och oprofessionalism" (s. 91), slår han exempelvis fast. Hur kommer han fram till den slutsatsen? Framställningen skulle överlag vinna på ett större mått av språklig precision. Den ymniga förekomsten av passiv form och "man" skapar onödigt vaghet.

Översiktsverk innebär svåra avvägningar. Sörensen hinner naturligtvis inte behandla alla aspekter av kriget på lite över 300 sidor. De långa och detaljerade skildringarna av slagen innebär dock att han saknar utrymme för mer utförliga diskussioner av flera av konfliktens centrala frågor. Ett av inbördeskrigets utmärkande drag var den enorma kraften i den folkliga mobiliseringen. Dagar efter nederlaget vid Bull Run kallade Lincoln-administrationen in ytterligare en miljon soldater. Sörensen noterar vidare att endast 162 000 – omkring sex procent – av alla de som tjänstgjorde på unionssidan var tvångsinkallade. Varför dök så många människor upp, viliga att riskera sina liv? En annan fråga rör hur, och varför, slaveriets avskaffande blev ett centralt krigsmål. Generellt får politiken och hemmafronten begränsat utrymme. Bokens inledning visar på krigets nära koppling till industrialiseringen. Detta tema kunde Sörensen med fördel utvecklat ytterligare, liksom krigets implikationer för den geopolitiska utvecklingen och den internationella ekonomin. Sörensen erbjuder en medryckande introduktion till det amerikanska inbördeskriget, men det finns gott om utrymme för ytterligare svenskspråkiga studier av denna utdragna tragedi.

Göteborgs universitet

MARTIN ÖHMAN

Erik Nydahl & Jonas Harvard, *Den nya staten: Ideologi och samhällsförändring kring sekelskiftet 1900* (Lund: Nordic Academic Press 2016). 319 s.

Svenbjörn Kilander disputerade i historia i Uppsala år 1991 på avhandlingen *Den nya staten och den gamla*. Avhandlingen var ett bidrag till den teoretiska tradition, i Sverige associerad med Rolf Torstendahl, som periodiserar den moderna samhällsekonomin utveckling i fyra faser, med skifte ungefär vart fjortonde år. Kilander fokuserade på övergången från "klassisk industrika-